

УДК 371.3

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.82.15>

Зінченко О. В., Шерудило А. В., Федота М. В.

ЕФЕКТИВІСТЬ ТЕХНОЛОГІЇ ШВИДКІСНОГО ЧИТАННЯ ДЛЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПІДЛІТКІВ

Читання є основою пізнавального розвитку учнів. Незважаючи на широкий спектр досліджень, проблема психологічного обґрунтування технології швидкісного читання залишається не досить розробленою, особливо у контексті впливу на пізнавальну сферу підлітків. Відповідні наукові дослідження допоможуть створити цілісну теоретичну конструкцію феномену читання та інтелектуального розвитку в підлітковому віці. Крім того, отримані відомості стануть у нагоді під час створення програм і стратегій пізнавального розвитку підлітків.

Здійснено огляд теоретичних джерел із зазначеної проблематики. Задля підтвердження ефективності впливу технології швидкісного читання на розвиток пізнавальної сфери підлітків проаналізовано результати первинної і вторинної діагностики. Нами створено дві вибірки (експериментальну та контрольну) та використано такі діагностичні інструменти, як тести (П'єрона-Рузера, "Порівняння понять", "Аналогії", "Мнемічні здібності") та методики ("Матриці Равена", дослідження обсягу короткотривалої пам'яті). До складу досліджуваних груп добиралися переважно підлітки з низькими та середніми показниками пізнавальної сфери.

Унаслідок порівняння результатів первинної і вторинної діагностики виявлено позитивний вплив технології швидкісного читання на концентрацію уваги учнів, показники словесно-логічного узагальнення, обсяг короткочасної та асоціативної пам'яті. Водночас не зафіксовано суттєвого позитивного впливу технології на розвиток логічного мислення (вербального та невербального). Висновки підтверджено обчисленням показників критерію Стьюдента. Отримані результати є орієнтиром для оптимізації розвивальних можливостей технології швидкісного читання.

Ключові слова: технологія швидкісного читання, підлітковий вік, концентрація уваги, узагальнення, абстрагування, логічне мислення, короткочасна пам'ять, асоціативна пам'ять.

Важливим завданням у контексті реформування нової системи освіти є розумове виховання учнів, тому робота психологів і педагогів має полягати у виявленні здібностей здобувачів освіти та формуванні стійкої мотивації до пізнавальної діяльності. Освітня реформа має базуватися на створенні нової філософії освіти, яка передбачає спрямованість на особистісно орієнтовану модель навчання. Такі міркування є особливо актуальними у контексті підліткового віку як переломного для розвитку інтелектуальної сфери. Саме у цьому періоді починає формуватись абстрактне мислення, що визначає перехід на новий рівень інших пізнавальних процесів – сприймання, пам'яті, уваги.

У сучасному світі відбуваються постійні кризові процеси, пов'язані з низкою несприятливих соціальних та економічних чинників, тому особливої актуальності набуває завдання створення і примноження інтелектуальних стратегій. Сучасна система освіти спрямована на формування особистості нового покоління, що зможе продуктивно жити й розвиватися в умовах постійних соціальних трансформацій. У цьому контексті варто звернути увагу на зміст Концепції "Нова українська школа", де визначено вимоги до випускників закладів загальної середньої освіти – громадян ХХІ століття: всебічний і повноцінний розвиток, освіченість, відповідальність у громадській активності, патріотизм, здатність до інновацій і продуктивного економічного розвитку держави, конкурентоспроможність на ринку праці, прагнення до навчання протягом життя. Вочевидь, однією з основних умов досягнення означених цілей є оволодіння продуктивними навичками усвідомленого, мобільного сприймання та аналізу інформації.

Немає необхідності доводити, що читання є основою пізнавального процесу учнів. Незважаючи на досить широкий спектр досліджень, психологічне обґрунтування технології швидкісного читання залишається недостатнім, особливо у контексті її впливу на пізнавальні процеси підлітків. Наукові дослідження цієї проблеми допоможуть створити цілісну теоретичну конструкцію психології читання. Крім того, отримані результати стануть у нагоді під час створення програм і стратегій інтелектуального розвитку підлітків.

Мета дослідження – аналіз ефективності використання технології швидкісного читання для пізнавального розвитку підлітків.

Аналізуючи підлітковий вік, Л. І. Божович зазначила, що у цьому періоді трансформується система ставлення особистості до оточуючого світу й себе, що суттєво впливає на пізнавальний розвиток [2]. Тенденції інтелектуального розвитку підлітків досліджувалися багатьма науковцями: Г. Бєрулаєвою, П. Блонським, Л. Віготським, В. Давидовим, Л. Дяченком, А. Заком, С. Максименком, Н. Менчинською, Ж. Піаже, С. Симоненком, Л. Тихоміровою, Н. Тращенко та іншими. Л. Віготський характеризує підлітковий вік як переломний для розвитку пізнавальної сфери, особливо мислення [3].

Вирішуючи проблему формування оптимальних навичок читання, необхідно конструктивно переосмислити науковий доробок психологів і педагогів Є. Антощука, С. Баранова, В. Бородіної, І. Домбровської, В. Мартиненка, Н. Свіріної, Ю. Стадницької, К. Стецюка, А. Фасолі, О. Шкловської та інших. У цьому контексті теоретичним орієнтиром є позиція Є. Антощука стосовно виділення чинників, які заважають продуктивному читанню учнів: обмежений словниковий запас, проблеми з артикуляцією, повернення до прочитаного [1].

Технологія швидкісного читання у найбільш загальному вигляді передбачає читання улюбленої книги на початку кожного заняття протягом п'яти хвилин. Кожен урок починається з того, що діти відкривають книжку і 5 хвилин читають у режимі читання-гудіння, а далі реалізується викладання навчального матеріалу у звичному режимі. Такі поурочні п'ятихвилинки дають тижневий тренаж обсягом 120 хвилин. Важливим для технології швидкісного читання є використання електронних тренажерів, які, по суті, є модифікованими методиками діагностики психічних процесів (таблиці Шульте, методика “Анаграми”).

Нами було розроблено такий комплекс тренажерів: інтерактивна таблиця Шульте, Read fast, Що зайве? та Анаграми. Описані засоби не потребують підключення до мережі Інтернет.

Стратегічними цілями використання тренажерів швидкісного читання є: 1) реалізація нового змісту освіти, заснованою на формуванні компетентностей; 2) орієнтація на потреби учня в освітньому процесі; 3) навчання прийомам роботи з текстом на основі використання різноманітних дидактичних матеріалів; 3) індивідуальна допомога невстигаючим учням; 4) вироблення і розвиток умінь діяти, застосовувати досвід у проблемних умовах; 5) постійне залучення до спільної діяльності (педагогіка партнерства); 6) орієнтація на інтереси й досвід учнів; 7) створення емоційно насиченого освітнього середовища.

Для підтвердження ефективності впливу технології швидкісного читання на розвиток пізнавальної сфери підлітків було проаналізовано результати первинної і вторинної діагностики показників пізнавальних процесів підлітків. Нами вивчалася динаміка концентрації уваги, операцій узагальнення та абстрагування, логічного мислення, короткочасної та асоціативної пам'яті. Було створено дві вибірки: експериментальну та контрольну. Обидві групи сформовано на основі учнів Гориславського навчально-виховного комплексу Піщанської сільської ради, Піщанської гімназії Піщанської сільської ради, Кривушівського навчально-виховного комплексу Піщанської сільської ради. Кількісний склад вибірок – 20 осіб. Первинна діагностика здійснювалася восени 2020 року, а вторинна – після закінчення експериментальної роботи у березні 2021 року. Під час дослідження використано такі діагностичні інструменти: тести (П'єрона-Рузера, “Порівняння понять”, “Аналогії”, “Мнемічні здібності”) та методики (“Матриці Равена”, методика дослідження обсягу короткотривалої пам'яті). До складу досліджуваних груп добиралися переважно підлітки з низькими та середніми показниками пізнавальної сфери. Учні з дуже низькими інтелектуальними показниками не виявили бажання співпрацювати, а застосування примусу не передбачалося методологією експерименту.

Проаналізуємо отримані результати. В обох групах відсутні представники з дуже високими та дуже низькими показниками концентрації уваги (табл. 1). У контрольній групі показники залишилися сталими – особи з низьким і середнім рівнем розподілилися приблизно порівну. Після впровадження елементів швидкісного читання в експериментальній групі не виявлено учнів із низьким рівнем концентрації уваги. Високий рівень зафіксовано у 60% опитаних, а середній – у 40%, тобто встановлено позитивний вплив технології швидкісного читання на показники концентрації уваги.

Надалі проаналізовано трансформацію показників словесно-логічного узагальнення (табл. 2). У контрольній вибірці розподіл рівнів розвитку узагальнення до і після впливу залишився сталим – по 50% осіб із низькими та середніми показниками. В експериментальній групі після проведення розвивальної роботи низькі показники виявлено після закінчення формуального експерименту лише у двох осіб, а за первинної

Таблиця 1

Зміни показників концентрації уваги внаслідок упровадження технології швидкісного читання

Рівень розвитку концентрації уваги	Кількість учнів (%)			
	Контрольна група		Експериментальна група	
	До впливу	Після впливу	До впливу	Після впливу
Дуже низький	0	0	0	0
Низький	45	40	45	0
Середній	55	60	55	40
Високий	0	0	0	60
Дуже високий	0	0	0	0

Таблиця 2

Зміни показників операції словесно-логічного узагальнення внаслідок упровадження технології швидкісного читання

Рівень розвитку словесного узагальнення	Кількість учнів (%)			
	Контрольна група		Експериментальна група	
	До впливу	Після впливу	До впливу	Після впливу
Дуже низький	0	0	0	0
Низький	50	50	55	10
Середній	50	50	45	35
Високий	0	0	0	55
Дуже високий	0	0	0	0

діагностики – в одинадцяти осіб (55%). Середній рівень знизився з 45% до 35%. Високі показники словесно-логічного узагальнення після формувального впливу зафіксовано у 55% учнів. Отримані результати вказують на позитивну динаміку поняттєвого узагальнення.

Надалі нами проаналізовано результати змін за тестом “Аналогії”, спрямованим на визначення операції абстрагування (табл. 3). Встановлено, що результати у контрольній групі після реалізації технології швидкісного читання практично не змінилися і знаходяться в межах статистичної похибки (зміни зафіксовано лише в одного досліджуваного). В експериментальній групі також не виявлено суттєвих трансформацій: дуже низький рівень залишився сталим, низькі показники знизилися від 60% до 50%, а середні – зросли з 35% до 45% опитаних. Нами не виявлено учнів із високим рівнем операції абстрагування після реалізації програми. Отже, застосування технології швидкісного читання у підлітковому віці не чинить суттєвого впливу на здатність пошуку логічних зв'язків у словесному матеріалі. Виявлена тенденція може бути орієнтиром удосконалення технології.

Таблиця 3

Зміни показників операції абстрагування внаслідок упровадження технології швидкісного читання

Рівень розвитку абстрагування	Кількість учнів (%)			
	Контрольна група		Експериментальна група	
	До впливу	Після впливу	До впливу	Після впливу
Дуже низький	5	5	5	5
Низький	65	60	60	50
Середній	30	35	35	45
Високий	0	0	0	0
Дуже високий	0	0	0	0

Таблиця 4

Зміни показників логічного мислення внаслідок упровадження технології швидкісного читання

Рівень розвитку логічного мислення	Кількість учнів (%)			
	Контрольна група		Експериментальна група	
	До впливу	Після впливу	До впливу	Після впливу
Дуже низький	0	0	0	0
Низький	40%	40%	35%	30%
Середній	60%	60%	65%	70%
Високий	0	0	0	0
Дуже високий	0	0	0	0

Динаміка логічного мислення визначалася за допомогою використання методики “Прогресивні матриці Равена” (табл. 4). Встановлено, що в контрольній групі результати первинної і вторинної діагностики є стабільними: 40% опитаних отримали низький рівень і 60% – середній рівень. В експериментальній групі також не зафіксовано суттєвих змін логічного мислення під час реалізації технології швидкісного читання, спостерігалось лише підвищення середнього рівня досліджуваної характеристики в одного досліджуваного. Відсутність вираженої ефективності розроблених вправ для розвитку логічного мислення можна пояснити тим, що під час діагностики перевірялись операції із невербальним матеріалом, а технологія спрямована на словесні конструкції.

Встановлено, що в контрольній групі суттєвих змін короткотривалої пам'яті не відбулося (табл. 5). Обсяг короткочасної пам'яті змінився в експериментальній групі: низькі показники знизилися з 55% до 10%, середні – з 45% до 35%, а високі значення зросли з нуля до 55% досліджуваних. Отже, можна констатувати ефективність впливу технології швидкісного читання на показники обсягу короткотривалої пам'яті. Така тенденція пояснюється актуальністю досліджуваного пізнавального процесу для оперативного сприймання і перероблення інформації під час читання.

Таблиця 5

Зміни показників обсягу короткочасної пам'яті внаслідок упровадження технології швидкісного читання

Рівень розвитку обсягу пам'яті	Кількість учнів (%)			
	Контрольна група		Експериментальна група	
	До впливу	Після впливу	До впливу	Після впливу
Низький	45	50	55	10
Середній	55	50	45	35
Високий	0	0	0	55

Останніми було проаналізовано зміни показників асоціативної пам'яті на основі даних субтесту тесту структури інтелекту Амтхауера (табл. 6). Результати в контрольній групі залишилися стабільними на початку та після проведення формувального експерименту. Показники досліджуваного процесу змінилися в експериментальній групі: низькі показники знизилися з 50% до 10%, середні – підвищилися з 50% до 60%, а високі – зросли з нуля до 30%. Отже, технологія швидкісного читання позитивно впливає на прояв асоціативної пам'яті, хоч і не так виражено, як на обсяг короточасної пам'яті.

Таблиця 6

Зміни показників асоціативної пам'яті внаслідок упровадження технології швидкісного читання

Рівень розвитку асоціативної пам'яті	Кількість учнів (%)			
	Контрольна група		Експериментальна група	
	До впливу	Після впливу	До впливу	Після впливу
Низький	50	50	50	10
Середній	50	50	50	60
Високий	0	0	0	30

Таблиця 7

Показники t-критерію Стьюдента пізнавальних процесів підлітків

Показники пізнавального розвитку	t-критерій Стьюдента	
	Контрольна група	Експериментальна група
Концентрація уваги	1,12	2,19*
Узагальнення	1,03	2,73*
Абстрагування	0,54	1,82
Логічне мислення	0,67	1,11
Короточасна пам'ять	0,34	2,45*
Асоціативна пам'ять	1,06	2,33*

Задля виявлення значущості встановлених відмінностей було обчислено показники t-критерію Стьюдента (табл. 7). Коефіцієнти, позначені зірочкою, характеризують значущість відмінностей на рівні 0,05. У контрольній групі не зафіксовано суттєвих зрушень за всіма досліджуваними параметрами. Водночас в експериментальній вибірці виявлено статистично значущі зміни показників концентрації уваги, узагальнення і мнемонічної сфери. Отримані результати підтверджують висновки описового аналізу. Зазначимо, що не зафіксовано жодного коефіцієнту зі значущістю 0,01, що свідчить про необхідність удосконалення використаної технології.

Висновки. Унаслідок порівняння результатів первинної і вторинної діагностики виявлено позитивний вплив технології швидкісного читання на концентрацію уваги учнів, показники словесно-логічного узагальнення, обсяг короточасної та асоціативної пам'яті. Водночас не виявлено суттєвого позитивного впливу технології на показники розвитку логічного мислення (вербального та невербального). Подальші перспективи дослідження проблеми вбачаємо в удосконаленні розвивальних можливостей технології швидкісного читання.

Використана література:

1. Антошук С. Швидка педагогічна допомога. Чи варто швидко читати у початкових класах, або секрети швидкого читання. *Початкова освіта*. 2006. № 11. С. 14-17.
2. Божович Л. И. Проблемы формирования личности: Избранные психологические труды. Москва : Педагогика, 1995. 209 с.
3. Выготский Л. С. Мышление и речь. Москва : АСТ Астрель, 2011. 640 с.

References:

1. Antoshchuk E. (2006) Shvidka pedagogichna dopomoga. Chi varto shvidko chitati u pochatkovih klasah, abo sekreti shvidkogo chitannya. [Fast pedagogical assistance. Is it worth reading fastly in primary school? or the secrets of fast reading]. *Pochatkova osvita*. № 11. S. 14–17 [in Ukrainian].
2. Bozhovich L. (1995) I. Problemy formirovaniya lichnosti: Izbrannye psihologicheskie Trudy. [The problems of personality formation: Chosen psychological works]. M. : Pedagogika. 209 s. [in Russian]
3. Vygotskij L. S. (2011). Myshlenie i rech' [Thinking and speaking]. M. : Izd. AST Astrel'. 640 s. [in Russian].

Zinchenko O. V., Sherudylo A. V., Fedota M. V. The efficiency of speed reading technology for adolescents' cognitive developing

Reading is the basis of pupils' cognitive development. Despite a wide range of research, the issue of psychological justification of speed reading technology remains underdeveloped, especially in the context of the impact on adolescents' cognitive sphere. Relevant scientific research will help to create a holistic theoretical ground of the phenomenon of reading and intellectual developing in adolescence. In addition, the data obtained will be useful in creating programs and strategies for adolescents' cognitive developing.

The review of theoretical sources on the specified issue is carried out. To confirm the effectiveness of the impact of speed reading technology on adolescents' cognitive development sphere, the results of primary and secondary diagnostics were analyzed. Two samples were chosen: experimental and control. The following diagnostic tools were used: the Pieron-Roser test, the "Comparison of Concepts" test, the "Analogies" test, the "Raven's Matrix" method, the method of studying the short-term memory, the "Mnemonic Abilities" test. The study groups consisted mainly of adolescents, who have low and medium levels of cognition.

The comparison of the results of primary and secondary diagnostics revealed a positive effect of speed reading technology on the concentration of students' attention, indicators of verbal and logical generalization, the amount of short-term and associative memory. At the same time, significant positive impact of the technology on the logical thinking development (both verbal and nonverbal) wasn't found out. The conclusions are confirmed by the indicators of the Student's criterion calculation. The obtained data are the reference point for optimizing the development capabilities of speed reading technology.

Key words: speed reading technology, adolescence, attention concentration, generalization, abstraction, logical thinking, short-term memory, associative memory.

УДК 37.016

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.82.16>

Коляда І. А.

ВИВЧЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У 8 КЛАСІ: ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ

Висвітлено важливість історичних особистостей у контексті вивчення історії України у 8 класі. Кожна окрема особистість впливає на хід історії та історичний процес, але водночас не відміняє закономірностей його розвитку. Досліджено необхідність упровадження інноваційних підходів під час вивчення історичних особистостей на уроках історії України у 8 класі. Введення інноваційних технологій у навчальний процес вимагає серйозних змін у змісті освіти, методах і формах його організації. Навчання набуває інтегративно-діяльнісного характеру. Акцент зроблено на необхідності цілісного розвитку здобувача освіти, розкриття якісної своєрідності їхньої творчої індивідуальності. В освітньому процесі необхідно відобразити зв'язок конкретної людини з попередниками та оточуючим його світом. Мета закладів загальної середньої освіти – виховання покоління молодшої генерації українців із критичним і креативним мисленням, відповідальних учасників громадянського суспільства, що вміють самостійно здобувати й застосовувати знання громадян.

Охарактеризовано організаційно-методичне забезпечення процесу вивчення особистості з використанням інноваційних підходів у шкільному курсі історії України, методичку формування уявлень про історичні особистості у здобувачів освіти на уроках історії України у 8 класі з використанням інноваційних підходів. Інноваційні підходи до формування уявлень про історичну особистість у здобувачів освіти під час вивчення історії України у 8 класі припускають зростання ролі здобувача освіти в освітньому процесі, зміщення центру (фокуса) навчального процесу від учителя до здобувача освіти; посилення функції підтримки здобувача освіти, допомоги йому в організації індивідуального навчального процесу; можливість зворотного зв'язку вчителя з кожним здобувачем освіти за використання нових комунікаційних технологій.

Ключові слова: історична особистість, історія України, інноваційні підходи.

Під час вибору методів і прийомів вивчення історичних особистостей учитель має керуватися освітніми та виховними цілями курсу історії України у закладах загальної середньої освіти. У межах вивчення особистості необхідно відобразити її у контексті історичного часу, виділивши умови та фактори, а також суб'єктивні та об'єктивні чинники, що відіграли вирішальну роль під час формування її поглядів. Способи такого відображення прямо залежать від самої історичної особистості: в деяких випадках досить лише стислих відомостей, одиничного висловлювання або зіставлення дат. Але найчастіше необхідно подати розгорнуту характеристику історичної обстановки, в якій сформувалася та чи інша історична особистість.

В освітньому процесі важливо продемонструвати здобувачам освіти, що причини вчинків, завдання, котрі вирішуються особистістю, обумовлені попередніми історичними подіями, а також відобразити зв'язок конкретної людини з попередниками й оточуючим її світом.

Теоретичною основою дослідження інновацій у навчанні стали положення, викладені в роботах К. Баханова, Л. Виготського, Г. Кастюка, О. Леонтєва, В. Мошенка, О. Пометуна та інших. Ураховувалися також роботи зарубіжних науковців-дидактів із проблем безперервної освіти педагогічних кадрів, інноваційних технологій у галузі освіти, зокрема К. Атеновскі, Д. Брауна, Д. Спокса, Х. Хоржеса та інших.

Мета дослідження – з'ясування теоретичних підходів і висвітлення практичного впровадження інноваційних підходів під час вивчення історичних особистостей на уроках історії України у 8 класі.

Уводячи в освітній процес вивчення історичної особистості, вчитель стежить за тим, щоб вона не фіксувалася в пам'яті здобувача освіти лише фактом свого існування, одним тільки ім'ям. "Щоб жодна осо-